

BİTKİ MATERYALİ VE KOMPOZİSYONUNDA DOKU (TEKSTÜR-TEXTURE) ÖZELLİĞİ

Bir bitkinin tekstür özelliği, onun yapraklarının biçimi, ölçüsü, rengi, yaprak yüzeyinin (üst-alt) dokusu ile dallanmalarına ait çeşitli özelliklerinin tümünün birden meydana getirdiği bir sonuçtur.

Yapraklar ÖLÇÜ yönünden, bitkiler aleminde değişik türler ve hatta aynı türler arasında sonsuz özellikler gösterir. Bu özellik, bir ardıcın pullu, bir çamın ibreli yaprağının ince ve dar ölçüsünden; Magnolia, Palmiye, Fil kulağı, Muz ve Philodendron'un ekstrem yaprak ölçüsüne kadar çok değişik nüans farklılıkları meydana getirir.

FORM yönünden ise, yapraklar linear (iğne yapraklı), lanceolata (mızrak biçimli), oval, basık oval, yürek biçimli vs. olabilir. Bu durum simetrik-asimetrik yaprak ayası; kenar çizgisi (basit, dişli, parçalı), yaprak mukavemeti (kalın sert, ince yumuşak) basit ve parçalı yaprak ayası ile her bir yaprak tekstürünün değişik görünüşü (cilalı, mat, buruşuk, tüylü ve tüsüz) sebebiyle çok zengin özelliklere sahiptir.

Bu itibarla, yaprakların dendrolojik özelliklerindeki değişiklik tıpkı kayalarda olduğu gibi sonsuzluk içindedir. Bu sonsuzluk ise, peyzaj düzenlemesine çok zengin estetik imkanlar hazırlar.

Yaprakların bitki iskeleti üzerindeki istifleri incelenecek olunursa; bunun da çok değişik görünüşler içinde olduğu görülür. Nitekim, seyrek-orta sık-sık-çok sık arasında değişen bir YOĞUNLUK; titretilik ve sabitlik arasında değişen HAREKET; yaprakların dallara birleşmesindeki horizontal, vertikal (yukarıya ve aşağıya doğru) YÖN özellikleri bitkilere dendrolojik zenginlik verir.

Bütün bunlara ilaveten, RENK özelliği de ele alınırsa, bitkilerin tekstür özelliğini meydana getiren yaprakların ne derece zengin bir hazine olduğu anlaşılır. Bitki yapraklarına ait renk özelliğinin her mevsim değişen durumları dolayısıyla, tekstür özelliği yönünden kesin bir sınıflama yapmak, kategorilere ayırmak mümkün değildir. Bununla beraber, bu konuda genel bazı ifadeler verilebilir. Mesela, açık renkteki yapraklar bitkiye hafif tekstür verir (İğde, Huş-Betula vs. gibi) Buna karşılık, koyu renkli yaprağı olan bitkiler ise ağır tekstür özelliğini taşır (Magnolia, Ceratonia, Laurus vs. gibi). Bu nedenle, yaprak özelliğinin sebep olduğu bitki tekstürünü genel olarak KABA, ORTA, İNCE TEKSTÜR gibi üç sınıfta toplayabiliriz. Bu özellik, ağır-hafif pürüzlü, cilalı, donuk, ışığı reflekte edici gibi terimlerle ifade edilen karakterde de olabilir. Veya, fiziki darbeye dayanıklılık bakımından, katı-sert veya sert, yumuşak olabilir. Işık geçirgenliği bakımından da, geçirgen, az geçirgen veya geçirgen olmayan karaktere sahip olabilir.

Parlak yapraklar veya bir tarafı parlak olanlar, bir bitkinin neşeli veya pırıltılı görünüşte olmasını sağlar. Diğer yandan donuk yapraklar ait olduğu bitkiyi hareketsiz, kasvetli; uzun saplı olanlar ise, hafif rüzgarla dahi sallanacağından, bitkiyi hareket verir ve onu neşeli yapar.

Tekstür ile onu inceleyen göz arasındaki mesafenin ölçüsü, tekstür özelliğini etkiler. Mesela, Bir Hollandalı yetiştiricinin bahçesindeki sümbül bitkilerinin yaprakları, zemini örten yeşil bir halı özelliğindedir. Bir saksı içindeki aynı bitkinin yaprakları ise flora özelliği içinde incelenmesi gereken çizgisel bir özelliğe sahiptir. Uzaktaki bir dağı örten orman, kürke benzeyen yumuşak tekstürlü bir görünüş verir. Daha yakından incelendiğinde aynı örtü, ayrı ayrı olarak ağaçların özelliği durumuna gelir. Tekstür ile mesafe arasındaki bu ilgi, peyzaj planlamasında bitki düzenlemesi bakımından çok önemlidir. Mesela tekstür özelliği çok enteresan olan bir bitkinin, tasarım içinde göze çarpan veya yakın olan yerlerde yerleştirilmesi gerekir.

Bir bitki kompozisyonundaki mevcut bitkiler içine yerleştirilen yeni bitki grupları benzer özellikte ise, uniform bir özellik ortaya çıkar. Veya aksine olarak iki bitki grubu arasında tekstür farkı varsa, görünüşte birbirleriyle kaynaşmayan iki ayrı kitle halinde gelirler. Bir plantasyon sahası içinde kalan boş saha, çevresindeki bitkilerin hafif tekstürü dolayısıyla derinlik kazanır ve geniş görünür. Bitkilerin ağır tekstürü ise, aynı sahanın dar görünmesine sebep olur.

Eğer bir bitki grubu, fon durumunda olan diğer bitki gruplarından ayırt edilmek isteniliyorsa, bu durum her ikisi arasındaki tekstür farkıyla sağlanır. Mesela keskin hatları olan ve ağır tekstürlü herdemyeşil bitkilere karşı, yumuşak görünüşlü söğütler veya ibreli ağaçlar önündeki betulalar kontrast tekstür özellikleri dolayısıyla kolayca ayırt edilirler. Sık ve mat dokuya sahip şimşir ve porsuk, çiçek ve heykellerle kontrast fon olarak idealdir. Halbuki, Ilex'in parlak yapraklarından yansıyan ışık sebebiyle zayıf bir fon meydana gelir. Buna karşılık, sahayı en dıştan çevreleyen bir eleman olarak kullanıldığı zaman ise, kışın ormanın puslu maviliği karşısında çok hoşça giden kontrast görünüş meydana getirir.

Bitki kompozisyonunda, bir tekstür özelliğinin diğeriyle olan bağlantısı, renk kadar önemli bir faktördür. Özellikle bu durum yer örtüsü için bahis konusudur. Çünkü, oradaki bitkinin ölçü ve formunda olan varyasyonu çok önemsizdir. Bu sebepten en iyi etkileme, ekseriya bir tekstürden farklı görünüşteki diğer bir tekstüre geçişle elde olunur. Buna ait örnekler tabiatta her zaman görülür; mesela mat görünüşlü Festuca'nın hemen yanında uzanan Hedera helix sarmaşığı veya ince yapraklı Tymus capitatus (Kekik otu) karşısındaki, gümüşümtrak tüysü yapraklı Eğrelti otu vs. gibi. Bu gibi kompozisyonlarda ana prensip, bir bitkinin sakin görünüşlü fon temin ederken, diğeri onun karşısında dominant durumda olması yani belirli olarak göze çarpmasıdır.

Bazı ağaçlar, arka fon ve kitle bakımından önemli materyaldirler. Bazıları ise, tek bir tür ve ön fonda kullanılmaya uygundur. Pinus sylvestris (sarı çam), Betula, Lübnan sediri ve Ailanthus ön fon materyali olarak değerlendirilmelidir. Bunların belli başlı özelliği, individüal biçimleri, gövde güzelliği ve dallanmalarına ait tipik görünüşleridir. Hepsi de arka planda bulunan bir yapının perspektifini önden bir çerçeve içine almak için kullanılır. Çünkü, tekstürleri hafiftir, açık görüştür. Buna karşılık, Akçaağaçlar, porsuklar ve ladin ağaçlarının (sık ve ağır yapraklanmaları dolayısıyla) sahip oldukları yoğun kitleleri, yapıların arka fonunda kullanılmaya uygundur.

Bazı kaba tekstürlü ve kuvvetli tekstürlü ağaçlar vardır ki, At kestanesi ve Catalpa gibi, bu gibi ağaçların bilhassa göze çarpan bitkilerin görüş açısı içindeki odak noktasına yerleştirilmeleri ve indüvüdüal detaylarının anlaşılması mümkün uzaklığa yerleştirilmeleri uygundur.

Ölçü, form, tekstür ve renk gibi özelliklerin bütünü bitkinin habitüs karakterini meydana getirirler. Bu özellikler bakımından bitkilerin bir arada mı yoksa tertipte soliter olarak mı değerlendirileceği hakkında kesin bir hükme varmak gerekir. Bitkiler arasında en fazla etki yaratan kombinasyon, bir elemanın diğeriyle olan kontrastından doğar. Yalnız, gereğinden fazla kontrast görünüşler, monotonluktan dolayı değişiklik istediğini yaratır.

Sevil'de (İspanya) Alkazar bahçelerinde yaprak tekstürü ve ölçüsü arasındaki kontrasta ilişkin örnekler vardır. Bir muzun parlak ve çok büyük ölçüdeki yaprakları karşısında küçük yaprakları olan şimşirlere yer verilmiştir. Bu iki kontrast özellik arasındaki harmoni, şimşirin koyu yeşil rengiyle, muz yaprakları arasındaki koyu renkli, gölgelerdir. Bir İngiliz bahçesinden de aynı şekilde örnek vermek mümkündür: Mesela , Iris germanica (süsen) 'nın kılıç formundaki yapraklarıyla, yuvarlak yapraklı ve horizontal gelişen Senecio greyi'nin yaptığı kontrasta karşılık, her ikisinin gri yeşil yaprak rengi her ikisini harmoni içine getirir.

Otsu bitkilerden Verbascum (sığır kuyruğu)'la Potentilla'nın her ikisinde pattern-desen bitkisidirler. Aynı zamanda birbirleriyle de kontrastırlar. Potentilla yaygın habitüs ve yapraklanmasıyla, sığır kuyruğu ise kuvvetli ve vertikal habitüsüyle bir eksen bitkisidirler. Her ikisi kombinasyon olarak fazla miktarda ve kitle halinde kullanışa uygun değildir. Buna karşılık, Festuca ve Thymus gibi ince tekstürlü bitkilerin geniş ölçüde zemin örtüsü olarak kullanılmaları mümkündür. O halde, eksen etkisine sahip bitkilerin gereği kadar kullanılması uygundur.

Tabiatta, bitki grupları arasında çok enterasan kontrast ve harmonili kompozisyon örnekleri görmek mümkündür. Mesela tabiatta en güzel kombinasyonlar kireçli arazilerdeki bitki topluluklarına aittir; kayın, porsuk, kartopu, kızılçık, potentilla, ligustrum, sığır kuyruğu, festuca, kekik otu ve crataegus gibi bitki topluluklarında, ölçü özelliği bitkilerin her birinde ayrı ayrı tefrik olunabilir. Bu toplulukta üç ayrı bitki türü hem uygun ve hem de kontrast görünüş verirler. Kayınla porsuk arasında kuvvetli, Crataegusla da kuvvetli olmamakla beraber yuvarlak form özelliği dolayısıyla harmoni vardır. Buna karşılık, tekstür yönünden inceden kaba tekstüre kadar sıralanan kontrast görünüş hissedilir. Renk bakımından bütün mevsim boyunca porsuk bitkisi eksen etkisi yaratır. Kışın diğer bütün ağaçlar soluk griden mor renge kadar sıralanma gösterir. Fakat ilkbaharda, kızıl renkli kayınla, alıcın gri tomurcukları arasında canlı bir kontrast vardır. Çalı tabakası ise bu ağaçların formlarını zeminde daha küçük ölçüde olmak üzere tekrar ederler, temsil ederler (Ligustrum, porsuğu; kartopu, alıcı; kızılçık, kayını).

Bitki kompozisyonu oluşturulurken, estetik olarak ele alınan tekstür özelliğinin sahanın ölçü ve proporsiyonuyla ilgili olarak düşünülmesi gerekir. Küçük ve çevresi sınırlandırılmış bir sahada, kaba tekstürlü bitkiler sert ve iri görünerek saha ölçüsünü daraltacaktır. Bu nedenle, küçük sahalar içinde hafif tekstürlü bitkilerin kullanılmaları daha uygundur.